

ELS ESTUDIS SOBRE TRADUCCIÓ AL CATALÀ

PER MANUEL LLANAS

Montserrat Bacardí, Joan Fontcuberta i Gel i Francesc Parcerisas (eds.), **CENT ANYS DE TRADUCCIÓ AL CATALÀ (1891-1990)**. ANTOLOGIA. «Biblioteca de Traducció i Interpretació», 3. Eumo Editorial, Vic, 1998.

La marxa anòmala i discontinua de la nostra cultura contemporània es reflecteix també en l'àmbit de la traducció. Si a l'Europa occidental la traducció moderna sorgeix sota l'impuls del Romanticisme, les versions al català han d'esperar el darrer terç del segle XIX. La primera iniciativa en aquest terreny correspon a Valentí Almirall, que, entre 1879 i 1881, publica en forma de fulletó, des de la plataforma del «Diari Català», Homer, Darwin i una antologia de narracions de Poe i Bret Harte (tots tres títols, per cert, traduïts del francès). Ho ha assenyalat no fa gaire Ramon Pinyol i Torrents en una contribució al coneixement de les traduccions fetes per Narcís Oller (*V Seminari sobre la Traducció a Catalunya*, AELC, Barcelona, 1997), dins la qual afegeix aquesta consideració: «Si a la majoria dels països europeus la moderna dinàmica traductogràfica presenta, des de les primeres dècades del segle XIX, la doble línia del traductor literari professional i la de l'escriptor que és també traductor (pensem només en figures com Goethe, Novalis, Hölderlin, Baudelaire, Mallarmé o Coleridge), entre nosaltres haurem d'esperar fins al segle XX perquè puguin arrelar, amb una certa precarietat, aquests dos tipus de traductors. La traducció literària al català, a causa sobretot de la feblesa del mercat editorial, no presenta, en el segle passat, la figura del traductor professional. Són els escriptors, doncs, els qui se n'encarreguen en exclusiva, de la traducció, amb dedicació i fortuna molt diverses.»

Més de cent anys després, el panorama ha variat molt sensiblement —i en sentit positiu. Avatars històrics a banda, hem anat a remolc del que ha passat al món sencer, on la presència de la traducció i de la interpretació (que no és sinó la traducció oral, ja sigui simultània o

Cent anys de traducció al català (1891-1990) Antologia

Montserrat Bacardí,
Joan Fontcuberta i Gel
Francesc Parcerisas (eds.)

Eumo Editorial
Facultat de Traducció i Interpretació
de la Universitat Pompeu Fabra
Departament de Traducció i d'Interpretació
de la Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i Interpretació d'Osona
de la Universitat de Vic

LLIBRES COM AQUESTA ANTOLOGIA SÓN UN SIGNE DE CONSOLIDACIÓ DELS ESTUDIS DE TRADUCCIÓ EN LA NOSTRA CULTURA.

consecutiva) en la vida quotidiana ha esdevingut aclaparadora. Es llegeixen i se senten constantment, sovint sense tenir-ne consciència, tota mena de missatges traduïts, que influeixen amb força, així, sobre els usos lingüístics de tothom i, doncs, sobre l'evolució de les llengües receptors. A aquesta realitat nova hi ha concoregut una colla de factors de caire divers que ara no cal enumerar. Potser val la pena, però, consignar-ne un d'observat per Francesc Parcerisas: «... el centre de traducció quantitativament més important que mai —i paga la pena de remarcar-ho: mai— hagi existit és el de l'administració de la Unió Europea. Mai, enlloc, al llarg de la història —ni sota l'administració romana ni tan sols sota l'administració napoleònica— no havia existit un centre d'aquesta especificitat, embalum i complexitat, un centre que produís un tan gran volum —milions de pàgines anuals— de textos traduïts» («Traducció, edició, ideologia», dins *La traducció literària*, Publicacions de la Universitat Jaume I, Castelló, 1995). Dins aquest context, era esperable que, un cop emancipada de disciplines humanístiques afins com ara la filosofia del llenguatge i la lingüística, la traducció generés un

discurs teòric propi i autònom, va dir que ja ben entrat el segle actual segregat per la traducció literària en una immensa proporció de casos.

El volum que motiva aquestes ratlles, i la col·lecció que l'acull (els títols anteriors són *Lingüística per la traducció* de Ricardo Muñoz Marín i *Traducció i literatura. Home natge a Àngel Crespo*) són un signe de consolidació dels estudis sobre traducció en la nostra cultura. Actualment hi ha, als Països Catalans, quatre universitats que n'imparteixen docència: l'Autònoma de Barcelona, la Jaume I, la Pompeu Fabra i la de Vic. Els responsables d'aquest llibre són professors de la primera, la seva trajectòria professional els avala amb escreix i, per torna, dos d'ells —Fontcuberta i Parcerisas— han estat i són traductors en actu de reconeguda solvència. Cal aplaudir, doncs, l'aparició d'aquest llibre, convertit ja en un punt de referència indefugible. De bon començament, té el mèrit innegable d'haver rastrejat a fons els textos catalans sobre traducció dispersos i de vegades poc accessibles; en rescata un munt de peces coneguts i fins oblidats (incloent un d'inèdit, el de Josep Vallverdú que el 1966 feia una sagaç i curiosa dissecció dels problemes de traducció al català), i n'aplega un total de cinquanta-sis, ordenats cronològicament. Una xifra tan elevada ja indica que els antòlegs han tenut més a la recopilació sistemàtica heterogènia que no pas a la selecció feta amb criteris qualitius. El seu propòsit, llegim en el pròleg, és «l'estat que la tria «resultats representativa dels períodes que abasta, gustos, les modes i les tendències estètiques [...], tot vetllant, alhora, perquè el recull presenti reflexions sorgides a partir del trasllat de llengües, d'èpoques i d'escriptors diferents». Aquest desig tan ambiciós però, origina acusats contrastos de nivell. El gruix intel·lectual d'algunes aportacions (de Manuel de Montoliu, Cebrià Montoliu, Josep Carner, Jordi Jordana, Carles Riba, Jaume Tàrrades, Antoni Pous, Miquel Dolç, Antoni Seva, Joan Fontcuberta o Ricard Torrents, entre les més destacades) fa més viva i dolorosa la indigència

d'algunes altres, que, com les d'Antoni Bulbena i Tusell, Ildefonso Rullán, Josep Pin i Soler o Josep Franquesa i Gomis, s'haurien pogut suprimir i relegar piadosament al capítol bibliogràfic. (Per cert: en alguns d'aquests darrers textos hi falta una passada de ribot ortogràfic, deficit extensiu a altres d'anteriors a 1913). Tot i aquesta generosíssima representativitat, i com a totes les antologies, de vegades s'hi troba a faltar algun text. No entenc per què no s'hi ha incorporat «Traducciones», article de 1901 de Joan Maragall que els preparadors del volum coneixen de sobres i que hauria substituït amb avantatge la desena de ratlles extractades d'«El catalanisme en el llenguatge»; semblantment, «Del Shakespeare en llengua catalana» de Josep Carner és un pròleg més ric d'idees, a parer meu, que el publicat dins l'antologia, i tots dos apareixen

amb un any de diferència. En altres ocasions, sobta la poca predisposició a escurçar textos; el cas més vistós és el del prospecte de presentació de la Fundació Bernat Metge, reproduït íntegrament quan només dues o tres pàgines versen sobre els criteris de traducció.

Amb reserves —minses— i tot, el volum resulta d'un positiu interès, reforçat per la utilitat i l'amplitud de la bibliografia final (sobre repertoris, sobre estudis generals i sobre traductors concrets). De vegades, l'atractiu no deriva tant dels textos en ells mateixos com dels contrapunts que, voluntàriament o no, van teixint. És el que passa, per exemple, entre el d'Alfons Par i el de J. Farran i Mayoral, que discrepen obertament sobre el model de llengua de la traducció; o entre les posicions de la Fundació Bernat Metge i les d'Isidre Vilaró sobre la necessitat de traduir la poesia en vers;

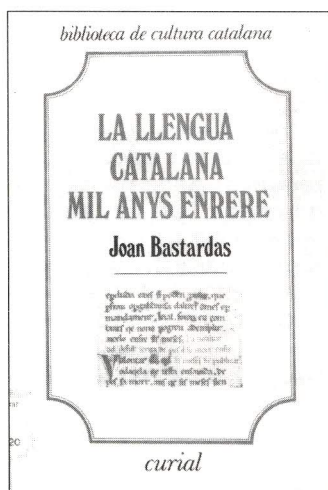
o, encara, i és el cas més allisonador, entre els diferents criteris en el trasllat de textos bíblics: els del Monestir de Montserrat (1926), els de L. Carreras i J.M. Llovera (1927), els del Foment de Pietat (1928) i els de Justí M. Bruguera (1961). Davant, en fi, d'algunes de les de més relleu, el lector s'adona, si més no, que certes aportacions teòriques nostres no desmereixen gaire, o no gens, de les que figuren dins totes les antologies sobre traducció de circulació internacional, vull dir d'aquelles de què tots parlem embadalits, fent reverències i posant els ulls en blanc. No es tracta pas d'una explosió de triumfalisme gratuït, sinó de la constatació que a la fi del segon mil·lenni un dels perills que ens sotgen —sempre latent, i ara ben visible— revesteix l'actitud provincialiana d'infravalorar per sistema el patrimoni propi. ♦

ELS CAMINS DE LA FILOLOGIA

PER JAUME MEDINA

Joan Bastardas, **LA LLENGUA CATALANA MIL ANYS ENRERE**. Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1995. — Joan Bastardas, **DIALEGS SOBRE LA MERAVELLOSA HISTÒRIA DELS NOSTRES MOTS**. Edicions 62, Barcelona, 1996. — Joan Bastardas, **«ELS CAMINS DEL MAR» I ALTRES ESTUDIS DE LLENGUA I LITERATURA CATALANES**. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1998.

Primer va ser *La llengua catalana mil anys enrere* (1995), després *Diàlegs sobre la meravellosa història dels nostres mots* (1996), ara «Els camins del mar» i altres estudis de llengua i literatura catalanes (1998). Es tracta dels llibres que el professor Joan Bastardas ha format en recollir diversos estudis anteriors seus escampats sovint en publicacions de difícil accés o localització, on molts d'ells dormien el son d'un oblit immerescut. Són un resultat ben característic de la manera de procedir pacient, no gens sorollosa, però constant i efectiva d'aquest eminent investigador que, des del seu lloc de llatinista, ha estat indispensable per a la catalanística,

ciència que ha enriquit notablement sobretot amb els seus estudis sobre lèxic. En efecte, qui millor que un llatinista per a parlar de l'origen i de la formació de la llengua, per a intentar acostar la mirada al punt en què el català s'ha després ja definitivament del llatí? Qui millor que un llatinista, que coneix bé els trets característics tant del llatí com del català, per a parlar del català preliterari?

El professor Bastardas, molt apre-

ciat pels qui en un moment o altre hem assistit a les seves lliçons —en una aula universitària o en alguna altra banda, tant se val—, ha estat conegut durant molts anys entre els erudits sobretot com a curador de la confecció (1960-1985) del *Glossarium mediae latinitatis Cataloniae*, del qual ha aparegut fins al moment un sol volum que abasta les lletres *a-d*, com també per la seva edició (el 1984) amb criteris moderns del gran

